

Karolina Skalska
Biblioteka Narodowa
Sekretarz Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP
Polskiej Grupy Narodowej IAML

„Istnieją tylko początki zdeterminowane okolicznościami” o początkach Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP

Słowa kluczowe: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, historia stowarzyszeń

W tym roku mija 50. rocznica powstania Sekcji Bibliotek Muzycznych przy Stowarzyszeniu Bibliotekarzy Polskich (SBP). Sekcja została założona w 1964 r. skupiając biblioteki muzyczne wszystkich typów. Od momentu powstania nastawiona jest na fachowość i wiedzę z zakresu wszelkich aspektów dotyczących muzycznych materiałów w bibliotece. Szczególne jej zaangażowanie oscyluje wokół spraw bibliotek i bibliotekarstwa muzycznego zarówno na polu krajowym, jak i międzynarodowym. Sekcja działając przy SBP stara się wzmacniać skuteczność i fachowość bibliotekarzy muzycznych oraz przyczynić do ożywienia działań w tak wąskim środowisku.

Jubileusz to ważna, okrągła rocznica. Zwykle jest okazją do nawiązania w postaci wspomnień lub porównań. Słowo *jubileusz* jednak ukazuje swą głębię w świetle przemijalności czasu, przedstawieniu historii zamierchłej, w porównywaniu tego, co było z tym, co jest. Rocznice, bowiem prowokują do przypominania ważnych wydarzeń, zatapiania się w atmosferę dawnych czasów, odkrywania na nowo znaczenia rzeczy, ludzi, zdarzeń oraz dyskusowania o przyszłości w kontekście przeszłości. Głębię jubileuszy podkreślają również ciągłe analizy wielości zjawisk, rozważania okoliczności, przyglądania się wydarzeniom poprzez pryzmat różnorodnych aspektów i czynników warunkujących postęp. Dla niektórych jubileusze są okazją do szukania w nich inspiracji, wzorów do naśladowania. Inni, w poznaniu przeszłości odnajdują korzenie, czyli jasno sformułowane założenia początkowe i wiedzę potrzebną dla wzmocnienia poczucia wspólnoty. Tak jest również w tym przypadku. Złoty Jubileusz Sekcji to okazja do szczególnie uroczystych obchodów, ale również do refleksji nad minionym okresem. Dlatego myślę, że warto przypomnieć okoliczności powstania Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP.

Rozmyślając o początkach powstania Sekcji Bibliotek Muzycznych należy wziąć pod uwagę to, co działo się ówczesnie w środowisku bibliotekarskim. W latach 60. XX w. zainteresowano się zagadnieniem bibliotek specjalnych (biblioteki określonej dziedziny wiedzy) i ich miejsca w społeczeństwie, a zarazem uprawianego w nich bibliotekarstwa. Rozgorzała więc dyskusja na temat bibliotek specjalnych różnych typów. Próbowano opisać ich

funkcje i znaczenie w swojej dziedzinie¹, szczególnie, jaką rolę biblioteki specjalne odgrywały ówczasnie, a jaką będą odgrywać w przyszłości. Interesowano się także ich problematyką, wskazywano na powiązanie tych bibliotek w większe organizacje oraz ich współpracę z innymi bibliotekami o tej samej lub zbliżonej tematyce. Podkreślano, że niezbędnymi warunkami dla osiągnięcia dobrych wyników tych bibliotek jest rozeznanie w istniejących już bibliotekach danego zakresu² zarówno na terenie danego kraju, jak i w skali międzynarodowej. Podkreślano, że aby poprawnie funkcjonowały i w pełni realizowały swoje role, biblioteki specjalne powinny tworzyć sieci, zespoły, a nawet organizować się w samodzielne stowarzyszenia czy też odrębne sekcje w ramach stowarzyszeń bibliotekarskich.

W tym celu w stowarzyszeniach bibliotekarskich krajowych i międzynarodowych odbywały się sesje poświęcone przybliżaniu zadań takich bibliotek. Analizowano ich działalność niezależnie od przynależności organizacyjnej, wykorzystania przez instytucje macierzyste, czy też zakresu służenia specjalistom z różnych dziedzin wiedzy. Dlatego w ramach Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń i Instytucji Bibliotekarskich (*International Federation of Library Associations, IFLA*) powstała Sekcja Bibliotek Specjalnych, która zajęła się pracami na rzecz tego typu bibliotek³. Jej pierwsze spotkanie odbyło się w 1964 r. w Rzymie. Starając się rozwinąć żywą działalność, ta międzynarodowa organizacja bibliotekarska, włączyła do swoich prac stowarzyszenia krajowe różnych państw, które odgrywały poważną rolę w służbie informacyjnej.

Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich również podjęło się tego zadania. Ulegając trendom i potrzebom chwili dyskutowało nad problematyką bibliotek specjalnych oraz zaplanowało na 1965 r. zorganizowanie sesji naukowej, która miałaby na celu omówienie zagadnień informacji naukowej w bibliotekach o różnym zakresie tematycznym księgozbiorów. To oznaczało dogodne warunki dla zorganizowania nowych sekcji w ramach SBP poświęconych sprawom i problematykom specjalistycznym. Wspomina o tym Maria Prokopowicz, ówczesna kierowniczka Zakładu Muzycznego przy Bibliotece Narodowej w Warszawie, w liście z 19 maja 1964 r.: *Projektowana w pierwszym półroczu w 1965 r. sesja naukowa SBP zawiera w swym programie omówienie zagadnienia informacji naukowej w różnego typu bibliotekach. Wydaje się pożyteczne, aby biblioteki muzyczne nadesłały w tej sprawie swoje komunikaty, ujmujące informacje w jak najszerszym znaczeniu*⁴. Jak można zauważyć, M. Prokopowicz widziała możliwość sformalizowania istniejącego już pomysłu o utworzeniu w Polsce sekcji, która by pomogła w zorganizowaniu szczególnego typu bibliotek, jakimi są biblioteki muzyczne. Ponieważ takie potrzeby były już zgłaszane, omawiane i dyskutowane przez bibliotekarzy muzycznych w Polsce⁵, w konsekwencji podjęła działania zmierzające do utworzenia stosownej sekcji w ramach SBP.

---

¹ TATARKIEWICZ-HOTCZENKO, E. Zadania i problemy bibliotek naukowych specjalnych. *Bibliotekarz* 1965, r. 32, nr 7/8, s. 231–234.

² MORSZTYNKIEWICZOWA, I. Biblioteki specjalne. *Bibliotekarz* 1965, r. 32, nr 11, s. 335–337.

³ Tamże, s. 336.

⁴ HRABIA, S. Z dziejów Sekcji Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – Polskiej Grupy Narodowej IAML : kronika. W: *Sekcja Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – Polska Grupa Narodowa IAML 1964–2004*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2005., s.30.

⁵ Tamże, s. 29.

Szczególnie wymowny w tej sprawie staje się wspomniany już list wystosowany do 26 wtedy istniejących bibliotek muzycznych. Miał on na celu zasięgnięcie opinii o potrzebie utworzenia wydzielonej sekcji w ramach SBP, która zrzeszałaby biblioteki i kolekcje specjalne dotyczące muzyki. List dotyka bezpośrednio ówczesnych warunków: *Myśl zrzeszenia się polskich bibliotek muzycznych jest o tyle realna i pożyteczna w obecnej chwili, że zorganizowane grupy bibliotekarzy muzycznych istnieją w innych krajach...*⁶.

Nie bez znaczenia były również potrzeby samych bibliotekarzy muzycznych w Polsce. Potwierdzają to odpowiedzi, jakie zostały nadesłane w tej sprawie: *Utworzenie zamierzonej Sekcji pomoże w zorganizowaniu wielu istotnych problemów merytorycznych i kadrowych* (Krzysztof Mazur, Biblioteka PWSM w Warszawie)⁷; *Praca w tej Sekcji przyczyni się na pewno do rozszerzenia i usprawnienia informacji naukowej, pozwoli na rozszerzenie współpracy i wymiany doświadczeń bibliotek muzycznych w kraju i za granicą* (Feliksa Bursowa, Biblioteka Publiczna w Warszawie)⁸; *Korzyści wynikające z łączenia się bibliotek muzycznych są ogromne, nie tylko treści merytorycznej, ale samego warsztatu bibliotekarskiego* (F. Świątnicka, Biblioteka PWM w Krakowie)⁹; *Umożliwi ona stałą kontynuację dotąd tylko sporadycznie organizowanej wymiany poglądów bibliotekarzy muzycznych* (Władysław Hordyński, Oddział Zbiorów Muzycznych Biblioteki Jagiellońskiej)¹⁰. Silna motywacja płynąca z głębi kraju świadczy o tym, że to potrzeby samych bibliotekarzy muzycznych przygotowywały grunt pod nowy twór w strukturach SBP. Zatem u zarania myśli o powstaniu sekcji stała świadomość o konieczności stworzenia platformy wymiany informacji zawodowych, ustalenia wspólnych rozwiązań dotyczących warsztatu, a podyktowanych specyfiką muzycznego materiału bibliotecznego. Trzeba by zaznaczyć, że w Polsce nie ma uczelni, gdzie można przejść kurs bibliotekarstwa muzycznego i nabrać kompetencji zawodowych. Jediną drogą jest codzienna praktyka bibliotekarska oparta na pracy z kolekcjami muzycznymi.

Od pierwszych chwil Komitet Organizacyjny Sekcji¹¹ nakreślił kierunki, jakimi mają podążać prace Zarządu, ustalając tym samym płaszczyznę współpracy i wymiany doświadczeń z tego zakresu. Przystąpiono również do organizowania ogólnopolskich konferencji bibliotekarzy muzycznych¹², które miały na celu umożliwienie kontaktu i zapoczątkowanie współpracy. Podkreślano również konieczność zebrania szczegółowych informacji o istniejących w krajach zbiorach muzycznych, ich charakterze, zasobach, stanie opracowania, warunkach udostępniania oraz prowadzonej działalności informacyjnej, bibliograficznej oraz naukowej.

---

⁶ Tamże, s. 30.

⁷ Tamże, s. 31.

⁸ Tamże, dz. cyt., s. 31.

⁹ Tamże, dz. cyt., s. 32.

¹⁰ Tamże, dz. cyt., s.32.

¹¹ Skład Komitetu Organizacyjnego Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP: Maria Prokopowicz (Biblioteka Narodowa) - przewodnicząca, Kornel Michałowski (Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu), Krzysztof Mazur (Biblioteka PWSM w Warszawie), Karol Musioł (Biblioteka PWSM w Katowicach).

¹² I Ogólnopolski Zjazd Bibliotekarzy Muzycznych odbył się w Bibliotece PWSM w Katowicach w Bibliotece 9-11 grudnia 1965 r.

Śledząc karty historii bibliotekarstwa muzycznego daje się zauważyć dwa główne nurty, w których uwydatnia się praca na rzecz muzycznego dziedzictwa. Pierwszy oscyluje wokół zasobów nutowych i piśmiennictwa muzycznego, drugi związany jest z problematyką nagrań dźwiękowych. Nie bez znaczenia jest ten fakt w kontekście okoliczności powstania Sekcji Bibliotek Muzycznych. W latach 60. XX w. bardzo silnie rozwijały się nagrania muzyczne w postaci płyt gramofonowych oraz kaset magnetofonowych. W bibliotekach publicznych coraz częściej pojawiały się nagrania muzyczne będące w gruncie rzeczy jedyną formą muzyki dostępną dla każdego. Ponadto, w 1961 r. Rozporządzenie Ministra Kultury i Sztuki ustanowiło egzemplarz obowiązkowy nagrania dźwiękowego dla Biblioteki Narodowej. Oznaczało to, że nagrania muzyczne na stałe weszły w przestrzeń biblioteki. Ze względu na to, że nagranie występowało w wielu postaciach: wałki fonograficzne, rolki pianolowe, taśmy szpulowe, płyty gramofonowe, kasety¹³, generowało to wiele problemów. Należy wspomnieć też, że dodatkowo sprawę komplikowały zagadnienia związane z opracowaniem, przechowywaniem i udostępnianiem nagrań dźwiękowych czy sama obecność w bibliotece odpowiedniego sprzętu do słuchania i odtwarzania muzyki.

W związku z ogromnym rozwojem tego nurtu w latach 60. XX w. jeszcze bardziej zacieśniła się potrzeba utworzenia fachowego zespołu, który by zajął się aktualnymi wówczas kwestiami dotyczącymi specyfiki muzycznych nagrań dźwiękowych. Ta problematyka odnalazła swe miejsce w Sekcji Bibliotek Muzycznych, by z czasem na skutek jeszcze większego rozwoju techniki nagrywania dźwięku oraz fonografii, usamodzielnic się i przeobrazić w odrębny zespół w ramach SBP – Sekcję Fonotek¹⁴.

Wizjonerstwo tamtego czasu sprzyja próbie sformułowania następstw, jakie niesie ze sobą powołanie w ramach SBP sekcji o specjalistycznym charakterze. Przede wszystkim ze względu na to, że u źródeł powstania Sekcji Bibliotek Muzycznych stała chęć wymiany doświadczeń i myśli związanych z tą problematyką, a także chęć ujednoczenia praktyk w skomplikowanej i wielkoaspektowej materii, jaką są muzykalia w bibliotece, w ciągu ostatnich 50 lat nieustannej pracy sekcji, ujawniła się problematyka charakterystyczna dla tego typu działania. Udało się wyodrębnić cechy charakterystyczne bibliotek muzycznych, ich typy oraz historyczne zwroty w ich działalności, ale też nakreślić problematyki bibliotekarstwa muzycznego, czy jego cech szczególnych. Z tej przyczyny, przez ostatnie pół wieku sekcja starała się dbać o zagadnienia warsztatowe: metody katalogowania muzykaliów, tworzenia bibliografii muzycznych, dyskografii, specjalistycznych katalogów tematycznych, działalności dydaktycznej, organizowania materiałów dźwiękowych w przestrzeni biblioteki. Od samego początku też założyciele kultywowali tradycję udziału bibliotekarzy muzycznych w działaniach międzynarodowych. Aktywność bibliotekarska była pojmowana nie tylko w jej podstawowej zwyczajowej działalności bibliotekarskiej, ale również w perspektywie szerokiej aktywności światowej.

O sensie wydzielenia tej grupy bibliotekarzy w ramach stowarzyszeń bibliotekarskich świadczą doświadczenia i praktyki powoływania podobnych organów na świecie, a szcze-

---

¹³ Z biegiem czasu powstało więcej nośników i różnych formatów zapisu nagrania dźwiękowego, tj. płyty kompaktowe, nagrania w postaci MP3 i in.

¹⁴ Sekcja Fonotek powstała w 2002 r. koncentrując się na problematyce zbiorów dźwiękowych i audiowizualnych.

gólnie w Stanach Zjednoczonych, gdzie powstało i najszybciej ukształtowało się bibliotekarstwo muzyczne. W 1964 r. bibliotekarze muzycni z Polski obserwowali już wieloletnie doświadczenia tamtejszych bibliotekarzy¹⁵, a jednocześnie byli świadomi specyfiki swoich bibliotek. Do tego czasu ukształtowała się w Polsce dostateczna wielość bibliotek muzycznych, która przyspieszyła decyzję o powstaniu sekcji.

Z drugiej strony, rozwój bibliotek specjalnych w kraju i na świecie, a w nich bibliotekarzy specjalistów z różnych dziedzin wiedzy, którzy swoją wiedzą pomagali w fachowej informacji, przyczyniła się niewątpliwie do podsyceń potrzeby powołania sekcji, która skupi wokół siebie środowisko bibliotekarzy o tak wąskiej specjalności, jaką jest bibliotekarstwo muzyczne.

Od tamtej pory sekcja prowadzi działalność, która zmierza do wzmacniania aktywności bibliotekarzy muzycznych oraz ich świadomości zawodowej. Ponadto priorytetem jest stała wymiana doświadczeń pomiędzy bibliotekarzami w sprawach dotyczących katalogowania muzykaliów, czy wdrażania nowych technologii informacyjnych oraz wspieranie ich rozwoju zawodowego. Sekcja podejmuje również inicjatywy na forum krajowym i międzynarodowym. Zgodnie z uchwalonym wnioskiem na I Ogólnopolskim Zjeździe Bibliotekarzy Muzycznych w Katowicach (Biblioteka PWSM, 9–11 grudnia 1965 r.) o organizowaniu ogólnopolskich walnych zjazdów bibliotekarzy muzycznych oraz konferencji roboczych poświęconych zagadnieniom bibliotekarstwa muzycznego¹⁶, organizuje krajowe sesje popularnonaukowe i naukowe, konferencje, kursy specjalistyczne dotyczące wybranej problematyki bibliotekarstwa muzycznego lub typu biblioteki muzycznej. Ponadto prowadzi działalność informacyjną o bibliotekach i zbiorach muzycznych w Polsce przygotowując informator „Biblioteki Muzyczne w Polsce”.

O konstruktywnym działaniu członków sekcji świadczy również to, że w latach 80. XX w. zaczęła ukazywać się „Biblioteka Muzyczna” – branżowy periodyk, który ma aspiracje stać się podstawowym źródłem informacji o zawodzie i jego problemach. Do tej pory ukazało się 7 tomów, a zawierają one artykuły dotyczące praktycznego i teoretycznego bibliotekarstwa muzycznego oraz źródłoznawstwa muzycznego. Periodyk zawiera również sprawozdania z międzynarodowych konferencji, raporty z prac prowadzonych w międzynarodowych projektach, materiały konferencyjne, a przede wszystkim bibliografię bibliotekarstwa muzycznego w Polsce. Publikacje te stanowią cenną pomoc dla pracowników bibliotek muzycznych w codziennych działaniach.

Członkowie Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP podejmują również aktywną działalność międzynarodową. Biorą udział w corocznych konferencjach Międzynarodowego Stowarzyszenia Muzycznych Bibliotek, Archiwów i Centrów Informacji (*International Association Music Libraries*, IAML), gdzie od 1972 r. sekcja posiada formalny status Polskiej Grupy Narodowej IAML. Kwintesencją działalności międzynarodowej jest czynne uczestnictwo w projektach bibliograficznych: szczególnie *RISM Répertoire Internationale des Sources Mu-*

---

¹⁵ Stany Zjednoczone (1931 r. – Stowarzyszenie Bibliotek Muzycznych (MLA) ; 1951 r. – Międzynarodowe Stowarzyszenie Bibliotek Muzycznych (IAML).

¹⁶ HRABIA, S. dz. cyt., s. 29–89.

sicale oraz *RILM Répertoire International de littérature musicale = RILM Abstract of Music Literature*.

Możemy przytoczyć jeszcze wiele zakresów działań sekcji, charakterystycznych dla początkowych założeń ustalonych przez jej założycieli. Sekcja ma także dziś do spełnienia ważne zdania, o których nie wolno nam zapomnieć. Aktywna działalność krajowa i międzynarodowa sprzyja podejmowaniu świadomych wyborów uprawiania profesji bibliotekarza muzycznego oraz organizowaniu możliwości szkolenia dla młodych adeptów bibliotekarstwa muzycznego na kursach zawodowych. Te zainteresowania świadczą o rozwoju zawodu i tym rodzajem działalności muzycznej. Początkowe założenia, opisane wyżej przyczyny powołania sekcji, historia jej 50 lat trwania i osiągnięcia tego czasu, na pewno powinny być punktem odniesienia na drodze zawodowej. Zakres aktywności ustalony przez założycieli stanowić będzie podstawę, do której można zawsze powrócić, a niekiedy tworząc inspirację w codziennym działaniu.

Postludium

Choć muzyka ujawnia się pod różną postacią czy to zamysłu kompozytora, zapisu nutowego, zapisu dźwiękowego, czy też w postaci powstałej w umyśle odbiorcy, to wszystkie te elementy kumulują się w jednym miejscu – bibliotece muzycznej. Bibliotekarz, zatem jest pośrednikiem w przekazywaniu prawdy o dziele muzycznym. W tym sensie utrwala się myślenie o traktowaniu aktywności bibliotekarskiej jako rodzaju działalności muzycznej, a nawet jedną z przejawów muzycznej praktyki wykonawczej. Bo przecież praktyka ta jest niczym innym jak odpowiednim odczytywaniem i interpretowaniem dzieła muzycznego pod każdą jego postacią oraz jego prawidłowym opracowaniem i przekazaniem odbiorcom. U podstaw bibliotekarstwa muzycznego leży świadomość doświadczenia muzycznego, jakie doznaje każdy czytelnik-słuchacz i rola, jaką może w nim odegrać bibliotekarz muzyczny odpowiednio organizując podległe mu zbiory. Mamy tego świadomość na wszystkich etapach naszego działania, począwszy od tworzenia kolekcji, często dobieranej z dużą uwagą, mając na względzie jej wartość, poprzez odpowiednią interpretację, właściwe opisanie i sporządzenie o utworze muzycznym kompetentnej, pełnej informacji, skończywszy na odpowiednim posługiwaniu się nią, przechowywaniu, udostępnianiu, a wreszcie odpowiednim odczytywaniu roli tejże kolekcji. Dlatego bibliotekarze muzycy często ćwiczą się w warsztacie, specyficznym, trudnym, drobiazgowym. Muzyka, bowiem jest sztuką wymagającą, wobec twórcy – kompozytora, artysty – muzyka, odbiorcy – słuchacza i pośrednika – bibliotekarza. Wydaje się, że u podnóża naszej działalności leży chęć służenia i przysłużenia się muzyce. Wiedzieli o tym założyciele Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP. Zadbali o stworzenie organizacji branżowej, która daje możliwość odpowiedniego zadbania o tę część dziedzictwa muzycznego, która znajduje się w polskich bibliotekach. Ale sekcja to również sposób na wzrastanie zawodowe, utrzymywanie więzi ze środowiskiem, to również dbałość o tożsamość zawodową. Jak słuszna była to decyzja świadczy obchodzony w tym roku jubileusz. Trwałość działania, bowiem jest podstawowym, a zarazem najdoskonalszym kryterium oceny, bo unaocznia się ona w perspektywie czasu. Dlatego podstawowy kierunek, jaki wyznaczyli założyciele sekcji jest kontynuowany.

***

W związku z przypadającą w 2014 r. rocznicą powstania Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP zaplanowane są interesujące wystawy, koncerty i projekty wydawnicze związane z tym jubileuszem. Punktem kulminacyjnym tegorocznych obchodów będą imprezy zorganizowane 23 i 24 września, a o ich przebiegu będziemy informować na naszej stronie internetowej (www.iaml.pl). Bo Sekcja Bibliotek Muzycznych ma 50 lat!

Bibliografia

1. HRABIA, S. Z dziejów Sekcji Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – Polskiej Grupy Narodowej IAML : kronika. W: *Sekcja Bibliotek Muzycznych Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich – Polska Grupa Narodowa IAML 1964-2004*. Warszawa: Wydawnictwo Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, 2005, s. 29–89. ISBN 83-89316-48-X.
2. MORSZTYNKIEWICZOWA, I. Biblioteki specjalne. *Bibliotekarz* 1965, r. 32, nr 11, s. 335-337.
3. TATARKIEWICZ-HOTCZENKO, E. Zadania i problemy bibliotek naukowych specjalnych. *Bibliotekarz* 1965, r. 32, nr 7/8, s. 231–234.

Skalska, K. „Istnieją tylko początki zdeterminowane okolicznościami” o początkach Sekcji Bibliotek Muzycznych SBP. *Biuletyn EBIB* [on-line] 2014, nr 6 (151), Archiwa prywatne i społeczne jako składnik dziedzictwo narodowego. [Dostęp 20.09.2014]. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/261>. ISSN 1507-7187.